

ישיבת הפתל - ירושלים

שיחת הגאון הרב אביגדר הלוי נבנצל שליט"א

לפרשת כי תבוא תשע"ה

מעשי האדם קובעים את דינו

- יְתָרוֹ חַיִּירָא (ב"ק נ, א). כלומר, מי שחושב שיש ויתור אצל הקב"ה - הקב"ה אכן ינהג איתו במידה של "וְתַרְנוֹת", ויִתָּר על החיים שלו ח"ו. למה? כי יש חסד אצל הקב"ה, ויש רחמים, ויש הנהגות אחרות, אבל סתם ויתור - אין¹. כי ויתור הוא הפך המשפט, והכל הרי צריך להיות במשפט - "כִּי כָּל דְּרָכָיו מִשְׁפָּט" (דברים לב, ד). האומר הקב"ה ויתרן הוא, חושב שהוא מקלס את הקב"ה בזה - וזה לא נכון. "עבודת אלילים וְתַרְנוֹת היא" (ילק"ש עמוס ד). לא הקב"ה. זהו מיסוד הבנת התורה שלנו, לדעת שכל מעשה וכל מחשבה - הקב"ה מביא בחשבון. שום דבר לא הולך לאיבוד. ה' זוכר כל מעשה ולו הקטן ביותר, בין אם נעשה לרעה, ועל אחת כמה וכמה אם נעשה לטובה. "כִּי אֵת כָּל מַעֲשֵׂה - הָאֱלֹקִים יָבֵא בְּמִשְׁפָּט עַל כָּל נַעֲלָם, אִם טוֹב וְאִם רָע" (קהלת יב, יד). אין דבר שהקב"ה לא מביא בחשבון.

האדם קובע מה יקרה בעולם

זה הרי היסוד של ברכת "זכרונות" שאומרים בראש השנה, בה אנו אומרים שה' זוכר את כל הדברים, ואין דבר שלא בא במשפט. "אין דבר נעלם ממך, ואין נסתר מנגד עיניך", הכל בא בחשבון, והכל בא במשפט ברה"ה. אחרי ברכת "מלכויות", בה דברנו על כך שה' הוא מלך על כל הארץ ומלכותו כפול מְשָׁלָה, שהוא לבדו קובע מה יהיה בעולם, רָעַב או שָׂבַע, מלחמות או שלום, מי יחיה ומי ימות - בברכת "זכרונות" אנו אומרים לכאורה את ההיפך: לא הקב"ה קובע מה יקרה בעולם, אלא האדם קובע! מה פירוש "האדם קובע"? הפירוש הוא, שאמנם הקב"ה הוא זה שקובע וכותב וחותם על היחידים ועל המדינות, "איזו לחרב ואיזו לשלום, איזו לרעב ואיזו לשובע"², אבל קביעתו אינה שרירותית, אלא תלויה במעשי בני האדם.

זהו שאומרים בברכת "זכרונות": "אתה זוכר מעשה עולם ופוקד כל יצורי קדם" וכו'. כלומר, "אתה זוכר מעשה עולם", ולפי זה אתה פועל. המעשים שלנו - ובמידה מסויימת גם של אומות העולם³ - הם המכתיבים לקב"ה כיצד להנהיג את עולמו. "מעשה איש ופקודתו ועלילות מצעדי גבר, מחשבות אדם ותחבולותיו ויצרי מעללי איש" (ברכת זכרונות), הם אלה שמכתיבים לקב"ה אם תהיה לנו שנה טובה, שלא יהיו בה תאוונות דרכים ופיגועים ושאר מרעין בישין, או ח"ו להפך.

את כל מעשה - האלקים יבא במשפט

בסוף כל הברכות והקללות בהר גריזים ובהר עיבל, נאמר: "אָרוּר אֲשֶׁר לֹא יָקִים אֶת דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת לַעֲשׂוֹת אוֹתָם" (דברים כז, כו). חז"ל אמרו כמה פירושים על הפסוק הזה (עי' רמב"ן שם). אחד הפירושים, על מי שעושה הגבהה בספר תורה, שיעשה אותה כראוי, כך שיראו כולם את הכתב, ואם אינו עושה כן, חל עליו ה"ארור" הזה (עי' ירו' סוטה פ"ז ה"ד: ארוּר אֲשֶׁר לֹא יָקִים וכו' - רבי שמעון בן יקים אומר, זה החזון וכו'. הובא ברמב"ן בדברים שם). למה ענין זה כ"כ חשוב, שנקבעה עליו ברכה מיוחדת בהר גריזים והר עיבל? - כי המעשה הזה נותן תחושה של יראת כבוד לתורה. כשמגביהים את התורה, מקבלים יראת כבוד מפניה, וזה יסוד לקיום כל התורה כולה, שתהיה יראת כבוד לתורה. וההפך מזה, מבטל את זה. אמנם לתורה יש אותה החשיבות בין אם יגביהו אותה ובין אם לא יגביהו אותה, אבל האדם נמשך אחרי מראה בעיניו, ואם רואה שהתורה מכובדת, כך נקבע הרושם גם בנפש. ואם ח"ו להפך, אז להפך.

לגבי מי שנודר "במה שכתוב בתורה", יש הרי הבדל בין מקרה שספר התורה מונח על הארץ, או שהוא מחזיק אותו בידיו (נדרים יד, ב). כשהספר מונח על הארץ - הנדר לא חל. וכשהספר בידיו - הנדר חל. למה? יש מבארים, מפני שאם הספר מונח לפניו והוא אינו נוטל אותו לידיו, מוכח הדבר שאין התורה חשובה בעיניו באותו זמן, ולכן אנו מפרשים שמה שאמר "במה שכתוב בה" כוונתו לגולין, ולא לאזכרות, והנדר לא חל. אבל אם אחז באותה שעה את הספר בידיו, כיון שבאותה שעה היתה התורה חשובה בעיניו, ודאי כשאמר "במה שכתוב בה" כוונתו היתה לאזכרות שבה, ולכן הנדר חל (שו"ת הרא"ם סי' מט). הרי שהתיחסות האדם לתורה יכולה להשתנות, כפי מצבו של ספר התורה שנמצא כרגע מול עיניו.

לכן ישנה גם הלכה, שאם באו שני אנשים לדין, אחד לבוש סמרטטין ואחד לבוש אצטלית בת מאה מנה, אומרין לו לעשיר: "לְבוּשׁ כמותו, או הליבישהו כמותך" (שבועות לא, א), "שלא תגרום לנו לישא לך פנים" (רש"י שם). כי העינים משפיעות, והאדם משוחד ע"י העינים.

לכן חשובה מאד כל נהיגת כבוד בחברו. "הָאֱלֹקִים יָבֵא בְּמִשְׁפָּט עַל כָּל נַעֲלָם" (קהלת יב, יד). אם אחד פגע בחברו, או אפילו רק לא התייחס אליו בכבוד מספיק - יש על זה משפט. חז"ל אמרו, "כל האומר הקב"ה ויתרן הוא

אותה, או להמנע מעברה במקום שקשה היה להמנע ממנה.

קראתי פעם סיפור על רב אחד, שייסד בשכונתו שיעור תורני לילדים בשעות אחר הצהריים, והיה שם ילד אחד שהיה מגיע בקביעות לשיעור, אבל תמיד היה מגיע לשיעור עם "כדורגל", ויושב עם הכדור במהלך כל השיעור. בתקופה הראשונה הרב לא העיר לו על כך, אבל לאחר זמן, כשראה שהילד לומד יפה ובהתמדה, ניגש אליו ושאל אותו: למה אתה מגיע תמיד לשיעור עם הכדור? למה לא תשאיר אותו בית? סיפר הילד, שהוריו לא מרשים לו ללמוד תורה, ולכן הוא מוכרח תמיד לקחת איתו את הכדור לשיעור, כדי שהוריו יחשבו שהוא הולך לשחק בכדור!... זהו "תחבולותיו". אדם זקוק לפעמים ל"תחבולות" כדי ללמוד תורה או לקיים מצוה, ולפעמים עושה תחבולות גם בשביל ההפך. גם את התחבולות הללו לוקח ה' בחשבון ביום הדין.

אבל מעבר לכל זה, גם "יצרי מעללי איש" באים בחשבון. מה הם "יצרי מעללי איש"? "יצרי מעללי איש" הם כוחות נסתרים וחבויים בנפש ("תת ההכרה"), שאפילו לכלל מחשבה ותחבולות לא הגיעו⁵, אבל עלולים להביא ביום מן הימים למצוה או לעבירה, להתעוררות של קדושה או להתעוררות הפוכה. גם כוחות נסתרים אלו לוקח הקב"ה בחשבון בדין, וקובע על פיהם את הנהגתו עם האדם. מפני שהכל גלוי וידוע לפניו, גם יצרי מעללי איש כאלו, שלפעמים גם האדם עצמו אינו מודע להם.

כל אחד צריך לדעת, שמה שהוא עושה משפיע על כל העולם, ושהאלקים מביא הכל במשפט. זהו ענינה של ברכת "זכרונות".

כל מעשה קטן משפיע על גורל הבריאה

לאחר שבארנו בתחילת ברכת זכרונות עד כמה נלקח כל דבר בחשבון במשפט - מעשים, מחשבות, ואפילו "יצרי מעללי איש" שלא באו לכלל מחשבה - אנו ממשכיכים לבאר עוד, כמה רב יכול להיות משקלו של כל מעשה שעושה האדם, ועד כמה יכול הוא להשפיע על גורלה של הבריאה כולה.

אנו אומרים: "וגם את נח באהבה זכרת, ונתפקדהו בפקודת ישועה ורחמים בהביאך את מי המבול לַשְׁחַת כָּל בָּשָׂר מִפְּנֵי רֵעַ מַעֲלָלֵיהֶם". כלומר, מעשי בני אדם יכולים להשפיע (מבחינה רוחנית) עד כדי החרבת העולם כולו "מֵאַדָּם עַד בְּהֵמָה עַד רֶמֶשׂ וְעַד עוֹף הַשָּׁמַיִם" (בראשית ו, ז); ומצד שני - מעשי בני אדם, ואפילו של כמה יחידים מהם, יכולים להציל את הבריאה מכליון מוחלט. העולם נחרב בגלל עבירות שונות שעשו אנשי דור המבול (עי' רש"י בראשית ו, יא), ומקבל זכות קיום מחודשת בגלל מעשיהם של כמה אנשים בודדים, שעסקו במשך שנה

הכל שפיט - מעשים, מחשבות ויצרים

מה הם כל הענינים הללו, "מעשה איש ופקודתו ועלילות מצעדי גבר, מחשבות אדם ותחבולותיו ויצרי מעללי איש"? - "מעשה איש" - אלו הם המעשים שאדם עשה, בין מצוות ובין עברות. "ופקודתו" - אלו הם המעשים שאדם נמנע ולא עשה אותם. "פקודתו" מלשון "פי פקד מושפך" (שמו"א כ, יח), לשון חסרון והעדר. גם מעשים שאדם לא עשה - באים במשפט ומשפיעים על דינו, בין שההמנעות מהם היתה ראויה (כגון שהתגבר על יצרו ולא חטא), ובין שלא היתה ראויה (כגון שנמנע מקיום מצוה).

אך לא רק מעשים שאדם עשה או לא עשה נכנסים לחשבון בדין. גם "עלילות מצעדי גבר" - הצעידה וההליכה לקראת המעשים, גם היא באה בחשבון. אם הלך למצוה - נזקפת גם ההליכה לזכותו, חוץ מן המעשה עצמו. "שכר פסיעות יש" (ב"מ קז, א. ועי' רש"י שמות יב, כח)⁴. וכן אם הלך לעבירה - נענש גם על ההליכה, חוץ ממה שנענש על המעשה עצמו.

למשל, ביטול תורה הוא ה"פקודתו" הכי גדול, שאדם נמנע מללמוד תורה. על זה נאמר, "פי דבר ה' בְּזָה וְאֵת מִצְוֹתָי הִפְרָה" (במדבר טו, לא) - זה מי שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק (סנה' צט, א). כמו כן, שש המצוות התמידיות שאדם חייב בהן בכל רגע מימי חייו (עי' "באור הלכה" סי' א' סע' א' ד"ה הוא כלל גדול בתורה), ובכללן - אהבת ה' ויראת ה', "שיראה האדם להשים כל מגמתו וכל מחשבתו אחר אהבת ה' ית', ויעריך בלבו כי כל מה שיש בעולם, מעושר ובנים וכבוד, הכל הוא כאין נגד אהבתו ית', ויגיע תמיד בבקשת חכמת התורה למען ישיג ידיעה בה'... ושלא נתור אחר מחשבת הלב וראיית העינים... ובכלל זה - מי שהוא רודף אחר תאות העולם מבלי שיכוין בהם כלל לכוונה טובה, כדי שיעמוד בריא ויוכל להשתדל בעבודת בוראו" ("באור הלכה" שם)... האם אנו מקיימים את הדברים האלו?... כל זה כלול ב"פקודתו", מה שנמנענו מלקיים מצוות שאנו חייבים בהם. כל זה נכנס בחשבון ביום הדין.

ולא רק המעשים וההליכה לקראתם באים בחשבון ביום הדין, גם "מחשבות אדם" נלקחות בחשבון. מחשבות שאדם חשב, איך לקיים מצוה, או ח"ו לעשות עבירה - גם הן נלקחות בחשבון בדין, גם אם לבסוף לא הגיעו המחשבות לכלל מעשה. למשל: אם חשב לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה - מקבל שכר על מחשבתו כאילו עשה את המצוה (קדושין מ, א). ובעבירות - בדרך כלל אין הקב"ה מעניש על מחשבת עבירה, אבל במקרים מסויימים גם על מחשבת עבירה יש עונש, למרות שלא באה לכלל מעשה (עי' שם).

וכן "תחבולותיו" באות בחשבון. כמה השתדל אדם למצוא תחבולות לקיים את המצוה כשקשה היה לקיים

ופינחס ויהושע ועוד צדיקים, אבל התורה אומרת שיציאת מצרים היתה בזכות שלשת האבות הקדושים, אברהם יצחק ויעקב. זכותם של שלושה אנשים בלבד הועילה לשישים רבוא איש לצאת ממצרים, ולעשותם לעם בחירה שיקבל תורה, יקבל את ארץ ישראל, ויקבל עוה"ב ונצחיות, מה שכל באי עולם לא זכו לו.

ולא רק במצרים, אלא גם לעתיד לבוא, התורה אומרת מה יהיה בסוף כל הפורעניות: "וְיִזְכְּרְתִי אֶת בְּרִיתִי יַעֲקֹב, וְאֶת אֶת בְּרִיתִי יִצְחָק, וְאֶת אֶת בְּרִיתִי אַבְרָהָם אֲזַכֵּר, וְהֶאֱרַץ אֶתְּרָ" (ויקרא כו, מב). שוב, ע"י שלושה צדיקים אלה, כל הצרות של עם ישראל יבואו לגמר, וישראל יזכו במהרה בימינו לתשועת עולמים. הכל מכח שלושה אנשים. רואים מכאן, כמה גדול הוא כח מעשיו של האדם. זהו ענינה של ברכת "זכרונות". לבאר, שכל מעשה שלנו, ולו הקטן ביותר, משפיע על הנהגת העולם. אמנם איננו כמו האבות הקדושים, וגם לא כמו נח, אבל כל אחד ואחד הוא צלם אלקים, והוא יכול להשיג ולפעול דברים עליונים מאד. זו התביעה שיש בברכה הזו. שאם האבות יכלו, ואם נח היה יכול, אז גם אתה יכול! ה' יודע וזוכר כל מעשה שלך, כל מעשה שלילי שלך וכל מעשה חיובי שלך, וא"כ גם אתה יכול במעשיך להשפיע על הנהגת ה' בבריאה.

"זכרנו לחיים" - לחיים אמיתיים

אחרי שראינו איזה משקל ואיזו השפעה יש למעשים שלנו, כשנעמוד בימים הנוראים ונבקש: "זכרנו לחיים, מלך חפץ בחיים, וכתבנו בספר החיים למענך אלקים חיים", נבין את אשר אנו מבקשים. אנו מבקשים חיים כאלו, שיהיה ערך חיובי למעשים שלנו. לא להפך, ח"ו. אנו רוצים חיים אמיתיים! חיים רוחניים! חיים של תורה ויראת שמים, שנרצה לעשות את רצון ה', וגם ה' ירצה לעשות את רצוננו. שנהיה דבוקים בקב"ה במחשבתנו ובמעשינו, אלה הם החיים שאנו צריכים לבקש בראש השנה.

חז"ל הרי אמרו, שמיתתן של רשעים הנאה להן והנאה לעולם, וכן שינה לרשעים הנאה להן והנאה לעולם (סנה' עא, ב). כי הרשעים רק מנצלים את חייהם לחטוא ולפשוט, ומוסיפים חורבן לעולם. לכן, כשהם מתים, או לפחות ישנים - זו הנאה להם והנאה לעולם. הנאה לעולם - שלא יוסיפו עוד ועוד קלקול לעולם. והנאה להם - שלא יוסיפו עוד ועוד קלקול לעצמם. לצדיקים, שעוסקים בתורה ובמצוות, החיים הם הנאה להם והנאה לעולם. אבל רשעים - אין טעם שיחיו. הם רק מוסיפים קלקול לעצמם. לכן, כשאנו מבקשים בראש השנה "זכרנו לחיים", נדע איזה חיים אנו מבקשים. חיים שהם הנאה לעולם. לא חיי רשעים, שגם בחייהם קרויים מתים (ברכות יח, ב), כי חייהם מביאים רק חורבן ומות לעצמם ולעולם. לכל אחד יש את הברירה לבחור, אם הקב"ה יחתום אותו

שלמה במשימה ענקית של חסד, עם אלפי בעלי חיים שהגיעו לתיבה.⁶

אנו יכולים לתאר לעצמנו, כיצד נראה מלון שכזה, שבו שמונה מלצרים בלבד (נח, שלושת בניו, וארבע נשותיהם) ואלפי אורחים, שכל אחד מהם זקוק למזון אחר, בזמן אחר. זה אוכל בשרי, זה אוכל חלבי, וזה אוכל פְּרִיָה; זה אוכל פֶּבֶקֶר, זה בצהרים, וזה בערב, זה לפני תיקון חצות, וזה לפני ותיקין. עבודה קשה ביותר, שקשה לתארה! חז"ל אומרים, ששנה שלמה לא ראו נח ובניו שינה בעיניהם! (תנחומא פר' נח אות ט') אין שבתות, אין חגים, אין חופשות. יומם ולילה הם עסוקים במשימתם, וכשפעם אחת מאַחַר נח להגיש לאריה את מזונו, הוא מקבל ממנו "תזכורת" חמורה ומכאיבה: האריה נושך אותו, וְנָח נותר צולע (שם). כמובן שמאז נהיה עוד יותר קשה לטפל באורחים!... הקב"ה היה יכול להביא את כולם להרי אררט, או למקום אחר, ולהכין להם שם אוכל בעצמו. אבל הקב"ה לא רצה. הקב"ה רצה שנח ומשפחתו יעסקו שנה שלמה בחסד, ובכך יעניקו לעולם זכות להמשיך ולהתקיים. אחרי שהעולם נחרב בגלל גזל (רש"י בראשית ו, יג), מוכרחים לבנות אותו מחדש על יסוד של חסד, שהוא הַפֶּךְ הַגּוֹל. "עולם - חֶסֶד וְיִנְיָה" (תהלים פט, ג).

אחר כך עושה נח עוד חסד גדול עם העולם כולו. הוא יוצא מן התיבה ומקריב קרבנות לה'. קרבנות שהביאו לכן, שה' נשבע שלא להביא עוד מבול על הארץ, ואף נתן אות לשבועה זו - הלא היא הקשת. כמה מבולים היו עלולים להיות בעולם, לולא שבועה זו? - מימות נח עד היום, אלפי פעמים נראתה הקשת בשמים! כל קשת - פירושה, שהיה ראוי להיות מבול, והוא נמנע בזכות קרבנותיו של נח. אלפי מבולים היו צריכים אפוא לרדת לעולם, ואת כולם מנע נח על ידי הקרבנות שהקריב. נחון מכמה דורות של צדיקים שלא נראתה בהן הקשת, כי היתה להם זכות עצמית להנצל מן המבול, גם בלי להזדקק לזכותו של נח (עיי' כתובות עז, ברש"י ד"ה אם כן, ובמהרש"א שם). כמה קרבנות הקריב נח? - לא הרבה. רק כמה בהמות וכמה עופות. [ששה זוגות מכל מין מבעלי החיים הכשרים לקרבן, שהם בס"ה חמישה מינים: בקר, כבשים, עזים, תורים ובני יונה⁷ (מהיונים לא הקריב ששה זוגות, כי יונה אחת חסרה לו, שעפה מן התיבה ולא שבה אליו...)]. ובזכות קרבנות אלה - אין לנו מבול מאז ועד היום! רואים מכאן, כמה רב הוא משקלם של מעשי בני אדם, ואפילו מעשים קלים.

בהמשך הברכה אנו מזכירים את שעבוד מצרים. עם שלם נמצא בשעבוד נורא, גשמי ורוחני, שקוע במ"ט שערי טומאה, ובזכות מי הם יוצאים? - בזכות שלושה אנשים: "וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת נַאֲקָתָם, וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת בְּרִיתוֹ אֶת אַבְרָהָם אֶת יִצְחָק וְאֶת יַעֲקֹב" (שמות ב, כד). אמנם היו עוד צדיקים בדור ההוא, היו משה ואהרן,

הָרִיעוּ לְפָנֵי הַמֶּלֶךְ ה' (תהלים צח, ו), בר"ה תוקעים במקדש בחצוצרות וקול שופר (עי' ר"ה כז, א), ומקריבים קרבנות, וביום כיפור עבודת יוה"כ, ונזכה להראות לפני ה' שלש פעמים בשנה במהרה בימינו, אמן.

השיחה נערכה לפי הבנתו של העורך,
וכל טעות או חסרון (אם ישנם) יש לתלות בעורך בלבד.

לחיים שהם באמת חיים. חיים שהם "למענך אלקים חיים". חיים של יראת שמים, של תורה, של חסד, של אהבת ישראל, של הוספת קדושה בעולם, אלה החיים האמיתיים שאנו מתפללים עליהם.

יהי רצון שנזכה שהקב"ה יכתוב ויחתום את כולנו לחיים טובים, חיים של קידוש השם, של תורה ויראת שמים, עכשיו זה זמן המסוגל, "במוצאי שביעית בן דוד בא" (מגילה יז, ב), אולי נזכה כבר שיבוא בן דוד עכשיו, אז ודאי נוכל לקיים את כל המצוות, "בְּחֻצְרוֹת וְקוֹל שׁוֹפֵר

1. לכן, פסליחות (למנהג בני אשכנז) מקדימים לומר "א-ל ארך אפים" קודם "א-ל מלך יושב על כסא רחמים". כי מידת הרחמים יסודה במידת ארך אפים; דמשום שה' מאריך אף, לכן הוא מרחם שלא להעניש מיד, אלא ממתין לחוטא שיעשה תשובה (ואם לא יעשה תשובה - יענישו לבסוף). אבל סתם רחמים - ליכא, דזהו כבר בכלל "כל האומר הקב"ה ותרין" וכו'.
2. ולכן חלם פרעה את חלומותיו בראש השנה [כמבואר בגמרא, שבראש השנה יצא יוסף מבית האסורים (ר"ה יא, א)], כי רצה ה' לגלות לו על השבע והרעב שגזר על ארץ מצרים ביום זה. [ואולי מפני זה אמר יוסף בלשון הווה, "את אֲשֶׁר הָאֱלֹקִים עָשָׂה הַגִּיד לְפָרְעָה" (בראשית מא, כה), ולא אמר בלשון עתיד, "את אֲשֶׁר עָשָׂה הָאֱלֹקִים הַגִּיד לְפָרְעָה". כי לא על העתיד דיבר יוסף, אלא על ההווה, הלא היא גזרת ה' שניתנה באותו יום עצמו, וכאילו אמר: "את אֲשֶׁר הָאֱלֹקִים גִּיד לְפָרְעָה". ועי' מהרש"א (בחדושי אגדות, ברכות יח, ב ד"ה מעשה), שהחלומות של ליל ר"ה הם יותר אמתיים, לפי שהוא יום הדין].
3. הרמח"ל מבאר, מהו החילוק שיש בענין זה בין ישראל לאומות העולם, וז"ל: "במעשיהם של ישראל תלה האדון ברוך הוא תיקון כל הבריאה וְעֲלוּיָהּ, וְשִׁעָבַד כְּבִיכּוֹל את הנהגתו לְפַעֲלָם, להאיר ולהשפיע, או לְסַתֵּר ולהתעלם ח"ו על פי מעשיהם. אך מעשה האומות - לא יוסיפו ולא יגרעו במציאות הבריאה ובגילוי יתברך שמו או קְהֶסְתָּרוֹ, אבל ימשיכו לעצמם תועלת או הפסד, אם בגוף ואם בנפש, ויוסיפו כח בְּשׂוֹר שלהם או יחלישוהו" (דרך ה', ח"ב סוף פ"ד). כלומר, האומות מועילים או מקלקלים במעשיהם רק לעצמם, ואין להם שום השפעה על המהלך העיקרי שבבריאה, שהוא - הבאת הבריאה אל תיקונה ואל תכליתה.
4. ואמרו בגמרא, "אגרא דפרקא - רהטא" (ברכות ו, ב), ופירש רש"י: "עיקר קיבול שכר הבריות הרצים לשמוע דרשה מפי חכם, היא שכר המרוצה, שהרי רובם אינם מבינים להעמיד גירסא ולומר שמועה מפי רבן לאחר זמן, שיקבלו שכר לימוד". ומבואר, שגם כאשר אין מקום לשכר עבור המצוה עצמה, עדין יש קיבול שכר עבור ההליכה למצוה.
5. ובלשונו של הרמח"ל: "מְחֻשְׁבוֹת אָדָם - המְחֻשְׁבוֹת בְּנִגְלוֹת. יִצְרִי מַעֲלֵי אִישׁ - בְּנִסְתָּרוֹת" (מאמר החכמה).
6. וגם כדי שתהיה לנח ובוני עצמם זכות קיום היו צריכים לעסוק בחסד זה, כפי שמובא במדרש, שאברהם אבינו שאל את מלכי צדק [הלא הוא שם בן נח (עי' רש"י בראשית יד, יח)], בזכות מה התקיימו בתיבה, "אמר לו: בצדקה שהיינו עושים. אמר לו: וכי מה צדקה היה לכם לעשות, וכי עניינים היו שם?! והלא לא היה אלא נח ובניו, ועם מי הייתם עושים צדקה? אמר לו: על החיה והבהמה והעוף... אותה שעה אמר אברהם: אלולא שעשו צדקה עם בהמה חיה ועוף, לא היו יוצאין משם"... (שוחר טוב, תהלים ל"ז).
7. כן מבואר בפרקי דרבי אליעזר (סוף פכ"ג), שהקריב רק מן המינים העתידיים להיות קרבים על המזבח. אך הרמב"ן (בראשית ו, כ) כתב, שנח הקריב לא רק מן המינים הכשרים למזבח, אלא מכל המינים הטהורים לאכילה. ונמצא לפי זה שהקריב הרבה קרבנות, ובפרט מן העופות, שלמינים הטהורים בהם "אין מספר" (חולין סג, ב). ועי' רש"י דברים יד, יג).